

Для України очень важно учитывать не только объективную обусловленность европейской политической интеграции, но и системные сложности этого процесса, его естественные противоречия. Мы должны видеть эти противоречия, адаптировать к ним свою политику.

В процессе политической интеграции одним из ключевых моментов является выравнивание культурной и национальной идентичности государств — членов ЕС, формирование на этой основе единого сплава национальной идентичности, новой социальной общности людей — европейского народа. Поэтому, сегодня при всей изменчивости аксиосферы именно ритуал является эффективным способом гармонизации индивидуального и социального уровней бытия человека. Сакрализация повседневного бытия современного человека в ритуальных и обрядовых действиях позволяет актуализировать новые формы и способы его рефлексивной деятельности, восстановить (или заново определить) систему духовных ценностей. Поскольку в ходе изменения эпох в обществе происходит формирование новых ценностей, именно ритуалу отводится роль самоопределения человека, прогнозирования развития культурно-духовных отношений в обществе. Социальная функция ритуала способствует усилению коллективных чувств и поддержке социальной солидарности. Как модель поведения, выполняющая в основном коммуникативную функцию, а также функцию контроля агрессивности, консолидации групп, формирования систем культурных символов, ритуал создает чувства, функционально важные для интеграции общества, способствует микшированию возникающей конфликтности и укреплению социального порядка.

*Мовчан В.С. — д-р філос. н.
(Дрогобич, ДДПУ)*

ІНТЕГРАЦІЯ: МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ?

Сьогодні турбує невизначеністю духовної ситуації в умовах переходу суспільства на нові парадигмальні характеристики стосунків, оскільки вони пов'язані не лише зі зміною відносин суспільство-особа, але і зміною відносин нація-людство. Україна постала (вперше після тривалої історії бездержавності) перед необхідністю самостійно визначатися щодо стосунків з іншими державами, а отже перед потребою вибирати себе в людській світовій спільноті. Труднощі самовизначення мають не стільки технічний, скільки моральний характер. Відомо, що *гідні* стосунки, як на рівні локальних людських спільнот, так і на рівні держав складаються між *рівними* суб'єктами спілкування. Умовою для цього є те, що суб'єкти спілкування взаємно визначаються згідно з принципом рівності відносин за об'єктивною підставою: визнання іншого рівним собі. Це потребує реальних засад рівності: моральних, культурних, економічних, соціальних.

Україна як суб'єкт світової спільноти має те позитивне, що вона зберегла національну культуру та національний дух, правда, стихійний, не визначений щодо шляхів справжньої свободи та образу свободи як творчості, а не руйнування. Світова (в першу чергу, європейська спільнота) визначилася в сфері практичного життєтворення умов, гідних людини, в тому, що, згідно з Гегелем, є сферою „об'єктивного духу”. Законодавство, право, громадянські свободи, гарантуючи самоздійснення суб'єкта в свободі, яка бачиться суспільством як свобода самоздійснення суб'єктивної волі, відкриває можливість розортання її як в добро, так і в зло. Коригована законами, діяльність суб'єкта обмежує стихію активності, створюючи деяку всезагальність зв'язків. Вони опосередковують крайнощі самовияву суб'єктивної волі. У такий спосіб досягається певна скоординованість індивідуальної та всезагальної волі. Це ознаки громадянського суспільства.

Стихія активності примхливої суб'єктивної волі, що являє себе як зла воля, характеризує ситуацію соціальних стосунків в українському сьогодні. Відповідно, відсутність культури соціальних стосунків робить суспільну ситуацію в нашій країні невизначеною.

Відтак, про *рівність* стосунків України в європейській спільноті не доводиться говорити в сенсі *рівного обміну* здобутками демократії та прав людини, оскільки політична культура ще не стала реальністю відносин в межах держави. Останнє об'єктивно ставить країну в нерівне положення серед інших. А відтак, виникають питання щодо її статусу серед інших та перспектив її розвитку у цьому напрямку.

Рівність важлива правом *вибирати* стосунки і виражати свою волю на здійснення того, що видається справді важливим для економічного, політичного, культурного добробуту країни. Які реальності мають місце нині в зв'язку з активно ініційованою ситуацією входження України в економічне та військове партнерство з країнами Європи? Активне демонстрування свого прагнення до євроінтеграції без будь-яких попередніх застережень, означає нетворче сприйняття ситуації. Воно близьке, якщо вдатися до аналогій, до прагнення дитини будь-що мати іграшку, яку побачив у чужого, хоча здаля і не дуже роздивився. Саме така ситуація простежується, скажімо, щодо болонської системи в освіті. Класична система освіти, яка склалася в Європі (в першу чергу в Німеччині) ще у ХУІІІ ст. і згодом була прийнята рядом європейських країн, в тому числі і Росією та проіснувала в ній до розпаду Радянського Союзу, давала професійну підготовку, а також фундаментальні знання основ наук та широкі гуманітарні знання – основу культури особистості. Японія, що опинилася після другої світової війни в тяжкій економічній ситуації, майже безвихідній, найшла шлях прориву з кризи в *освіті нації*. Розроблена в тридцять роки Х ст. в Радянському Союзі система освіти, що передбачала всебічний

розвиток людини та безперервність навчання (дошкільна, шкільна, вузівська освіта), була послідовно проведена в Японії (в Радянському Союзі вона реалізувалася лише часткового). Наслідки вражаючі. Країна, понівечена війною, до того ж бідна природними ресурсами, за декілька повоєнних десятиліть обігнала більш благополучні країни по темпах економічного розвитку, а в деяких галузях, зокрема наукоємких технологіях, обігнала найбільш економічно потужні країни світу, зокрема Сполучені Штати Америки. Людський творчий потенціал реалізувся завдяки продуманій і послідовно проведеної *системі* освіти.

Україна, прагнучи якомога швидше влитися в європейську спільноту, заявила про своє прагнення рішучими діями, спрямованими на нищення класичної системи освіти і входження в болонську, або як її ще називають, „коридорну систему”. Справді, вона дає, за умови її належної технічної оснащеності, знання в конкретній (вузькій) галузі наук чи мистецтв. Тим самим вона реалізує потреби індивіда вкорінитися в деякій ніші життя, щоб виборювати саме в ній простір життєвості. Однак, така система відчужує людину від повноти людської культури, обмежує її, не даючи змоги розвинути потенціалу, що більшою або меншою мірою покладений природою в кожній людині. Поза цим вона мимоволі перетворює здобуті знання та уміння лише на засіб фізичного існування. Чи така перспектива є справді перспективною, що сприятиме розв’язанню низки складних проблем в Україні періоду становлення незалежності та пов’язаних з цим завдань творення правової держави, а значить соціальних інституцій, здатних утверджувати верховенство законів і права, забезпечувати громадянські свободи та повагу гідності громадян незалежно від їх майнового статусу та соціальної ієрархії.

Культура значно ширше поняття, ніж вузькі фахові знання (хоча вони, без сумніву, велика цінність, але в контексті загальної культури особистості). Повертаючись до реалій євроінтеграції, питаємо себе, чи викликає повагу сліпе копіювання досвіду, який до того ж відкрився своєю обмеженістю в світі його творців, адже європейська система освіти, як відомо, перебуває в кризі, про що свідчать дослідження системи англійської, німецької, французької школи різних рівнів. Входження на рівних правах – партнерство – передбачає взаємозбагачення, обмін досвідом, кращими напрацюваннями в духовній сфері (адже в економічній, з відомих причин у нас цей досвід відсутній).

Національна гідність передбачає повагу до власної культури, а отже уміння бачити її цінні сторони і вміти їх не лише демонструвати, але і утверджувати в їх дієвості власним ставленням до культури, тобто ставленням у формах культури. Нерозмірковуюче, улесливе, некритичне сприйняття чужого досвіду лише тому, що він чужий, це заперечення власної гідності (національної) і пошуки розумнішого за себе, щоб жити

його, а не власним розумом. Спитаємо себе, чи перспектива такого ставлення до чужого досвіду відкриє Україні шлях до справжньої, а не удаваної незалежності? Чи це та перспектива, реалізації якої ми прагнемо?

*Мозговий І.П. – д-р філос. н.
(Суми, УАБС)*

СХІД-ЗАХІД: ДИЛЕМА ЧИ ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ВЕКТОРУ?

В суспільно-політичній думці України впродовж останніх майже чотирьох століть набуває тієї чи іншої гостроти питання подальших орієнтацій та пріоритетів українського розвитку. При цьому наголошується на дилемі найбільш вірогідної орієнтації на Схід чи Захід. Майже до кінці ХХ ст. промосковські ідеологи нав'язували нашій громадськості тезу про "історичну" обумовленість потягу України в напрямку східного (євразійського) простору. Сьогодні такі твердження не витримують елементарної критики.

Етимологічно термін "проблема" (грец. πρόβλημα) означає складне питання, яке необхідно вивчити і вирішити, тоді як поняття "дилема" (грец. δίλεμμα) виражає проблему вибору між двома можливостями. Аналіз складових питання українського вибору показує, що існує постановка цього питання в заідеологізованій формі, яка неприйнятна для України. Це засвідчує зміст основних аспектів даного питання.

Історичний. Україна з найдавніших часів поставала як європейська держава, що водночас протидіяла східній стихії як деструктивному началу в політичній сфері. Цивілізація останніх чотирьох тисячоліть (від доби Трипілля) розвивалася як невід'ємна складова європейської спільноти. Це засвідчують античний і давньоруський період нашої історії, козацька доба і визвольні змагання ХХ ст. Насильницьки вилучена з європейського контексту в комуністичну добу, Україна сьогодні має відновити і закріпити свій європейський статус.

Етнічний. Територія України є прабатьківщиною слов'ян, які в II пол. I тис. н. е. почали розселення на Схід, Захід і Південь. Вона й сьогодні є державою, де існує єдина корінна нація, хоча за останні 800 років частину її території почав освоювати татарський народ. Решта етносів має свої історичні батьківщини за межами України, на території якої вони представлені лише фрагментарно і ніколи не справляли суттєвого впливу на історичний розвиток нашої землі.

Політичний. Україна належала і належить до демократичного типу держави, яка ніколи не мала жодної моделі абсолютизму і розвивалася переважно як республіка. Натомість московське самодержавство виступало як крайня форма східного деспотизму, що силою зброї й політико-ідеологічними засобами придушував демократичні тенденції в Україні.